

die over den modernen mensch, of juisternog over de moderne menschheid, iets van beteekenis te zeggen heeft. Geen tegemoetkomende phrases hier of burgerlijke kletspraak, maar een donkere getuigenis van een mensch over medemenschen: ruw, oprecht, spottend of aangrijpend, zonder decoratieve franjes of zielkundige uiteenrafelingen.

Reeds in zijn eerste werken legde deze „grand garçon, blond, flegmatique, à la voix lointaine” een zekere originaliteit aan den dag, ook al was de kleur aanvankelijk van een grauwe zwaarte, als van een trage dikke bruinige saus die hier en daar tot 'n harde korst gebakken scheen. (Zie bijv. nog „Les musiciens mendiants” uit 1919, een overigens imponerend doek). Er woelde veel in deze eigenzinnige jongeman, die door zijn autoritair geluid aller aandacht afdwong, door loutere kracht en volharding binnen korten tijd zich een eerste plaats verwierf, zoo niet onder de „garriveerden” dan toch onder de meest erkenden en vaakst besprokenen. Met heel den wil en de drift van zijn attaqueerend kunnen wierp hij zich op zeer gecompliceerde gegevens, als daar zijn: de Metro, de Straat, de Loterij... eigenaardige, verbeeldingsvolle werken, niet altijd vrij van grootspraak en moedwillige opzettelijkheid, maar van een genialen greep en overtuigend vooral door de zeer essentiële doordringing in de psychologie eener bewegende menschenmassa.

Zoals altijd waren velen te ras geneigd in hem een modernen Daumier of tweeden Breughel te zien — weinig beseffend, dat deze overweldigend-vervaarlijke Gromaire zich van veel troebelheden te zuiveren had vóórdat ook zelfs maar sprake kon zijn van een vergelijking met Daumier... de magische fijnheden van Breughel geheel en al buiten beschouwing latend! — Want niet altijd heeft Gromaire zich voor de verleiding der forceeringen weten te vrijwaren; niet altijd waren de caricaturale overdrijvingen, de te willekeurige deformaties, gerechtvaardigd. De zoo doorgroefde expressionistische koppen, vierkant en barbaarsch, werden soms tot grimassende facies, tot schrikkelijke phantasmagorische boeventronies, waaruit elk menschelijk leven als ontsteld scheen weggevlucht. De beruchte „Tyro's” van den Londenschen Wyndham Lewis waren schimmetjes uit de kinderkamer vergeleken bij de helsche comedianten, door Gromaire af en toe ten tooneele gevoerd. Ook de wreede kracht zijner „animalische” naakten was weleens „de trop”. Door de treiterende zeggingswijze verkreeg het werk dan een accent van geteisterde heroïek, die niet tot in de diepten wezenlijk was doorleefd. Gromaire's opstandig gebaar leek dan te declameerend; zijn overmoed dreigde in hoogmoed over te slaan, een sfeer scheppend waarin men zich onwillekeurig de woorden herinnert die eens een moderne hoogmoedige, 'n weinig ver dwaasd wellicht door eigen genialiteit, waagde te schrijven: